Γράφει ο **kokkiniotis**

(Παλαιότερη ανάρτηση με αφορμή την επέτειο του στρατιωτικού πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967)*

Με αφορμή τη σημερινή επέτειο, παραθέτουμε μερικά ιστορικά στοιχεία από την **«Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974»**, του Σόλωνα Νεόκοσμου Γρηγοριάδη.

Πριν απ' αυτό όμως, τηλεγραφικά και μόνο, μερικές παρατηρήσεις και σκέψεις:

-Το καθεστώς της επτάχρονης δικτατορίας μπορεί να χαρακτηρισθεί σαν **στρατιωτική δικτατορία,** όχι όμως φασιστική δικτατορία. Και αυτό, όχι βέβαια γιατί τα μέσα που χρησιμοποιούσε δεν ήταν 'φασιστικά', κάθε άλλο. Ο φασισμός όμως προϋποθέτει λαϊκό έρεισμα και **λαϊκή βάση,** κάτι που δεν συνέβαινε στην περίπτωση της χούντας των απριλιανών, όσο και αν σε μια πρώτη φάση υπήρξε μία 'ανοχή' από τον κόσμο.

-Ο κόσμος της αριστεράς πιάστηκε δυστυχώς 'με τις πυτζάμες', απροετοίμαστος πολιτικά. Είναι γνωστό ότι το ιστορικής αξίας φύλλο της Αυγής με ημερομηνία 21-4-1967, που απαγορεύτηκε μεν να κυκλοφορήσει, όπως άλλωστε και οι υπόλοιπες εφημερίδες της ημέρας του πραξικοπήματος, όμως στην αναμπουμπούλα το πουλούσαν λαθραία οι εφημεριδοπώλες στις γειτονιές και έτσι έτυχε κι εμείς να το διαβάσουμε, ανέλυε σε άρθρο του τους πολιτικούς λόγους για τους οποίους, παρά τα θρυλούμενα, δεν θα γινόταν τελικά δικτατορία.

-Όπως έλεγε παλαιότερα στέλεχος των Λαμπράκηδων και της αριστεράς, «τη χούντα δεν μας την κάνανε όταν ο λαός πλημμύριζε τους δρόμους της Αθήνας με τις διαδηλώσεις του. Μας την κάνανε όταν δεν μπορούσαμε [σαν αριστερά] να γεμίσουμε ένα θέατρο.»

Η πρώτη –παράνομη φυσικά- αντιδικτατορική διαδήλωση έγινε από το ΠΑΜ Νέων τον **Σεπτέμβρη του 1967.** Ξεκίνησε με μυστικό ραντεβού στην οδό Ερμού και φωνάχτηκαν συνθήματα όπως **‘Κάτω η Χούντα’, ‘114’, ‘Αντίσταση’, ‘Ζήτω η Δημοκρατία’.** Συμμετείχαν 12-13 αγωνιστές από τους οποίους, λόγω του αιφνιδιαστικού χαρακτήρα του εγχειρήματος δεν συνελήφθη κανένας.

Σκίτσα του Γιάννη Ιωάννου από το βιβλίο του «Η ΑΛΛΗ ΕΠΤΑΕΤΙΑ»

-Αυτά που λέγονται από διάφορους καλοθελητές περί δήθεν **‘χρηστής διαχείρισης’** την εποχή της χούντας, έλλειψη σκανδάλων κλπ είναι παραμύθια της Χαλιμάς. Ίσα – ίσα, επειδή οι χουνταίοι είχαν την εντύπωση ότι δεν κινδυνεύουν να ανατραπούν, δεν φρόντιζαν καν να συγκαλύπτουν τα σκάνδαλά τους. Όμως, η τηλεόραση με τα δύο κρατικά κανάλια ΕΡΤ και ΥΕΝΕΔ, και ο τύπος υπό καθεστώς λογοκρισίας, δεν ανέφεραν τίποτε σχετικό. Όταν αργότερα, μετά την πτώση της δικτατορίας έγιναν γνωστά τα σκάνδαλα της χούντας, αυτά επισκιάστηκαν καθώς το ενδιαφέρον του κόσμου στρεφόταν στις αποκαλύψεις για την Κύπρο, το Πολυτεχνείο και τα φρικτά βασανιστήρια στα κολαστήρια της Μπουμπουλίνας, του ΕΑΤ-ΕΣΑ και αλλού.

Τι να πρωτοθυμηθεί κανείς; Το σκάνδαλο με τα **σάπια κρέατα** Αργεντινής του –εκ των πρωτεργατών της 21ης Απριλίου- υφυπουργού Εμπορίου **Μιχ. Μπαλόπουλου,** που φυλακίστηκε μάλιστα από το καθεστώς του Ιωαννίδη; Το ‘μπαλόσημο’ του 10% που ο ίδιος εισέπρατε σαν γραμματέας του ΕΟΤ; Τους **γαμπρούς του Παττακού** Μεϊντάση και Παύλου με τα σκάνδαλά τους, τον κουνιάδο του Μακαρέζου Αλέξανδρο Ματθαίου, τα αδέλφια του

Παπαδόπουλου Κωνσταντίνο και Χαράλαμπο, τους εξαδέλφους του Λαδά; Τη διαμονή του δικτάτορα **στη βίλα του Ωνάση στο Λαγονήσι;** Το κορυφαίο σκάνδαλο με το περίφημο **«Τάμα του Έθνους»**; Τις χαριστικές συμβάσεις με τις αμερικανικές πολυεθνικές και τα σκάνδαλα με τον Τομ Πάπας; Για όλα αυτά υπάρχουν γαργαλιστικές λεπτομέρειες εδώ.

-Ο χαρακτηρισμός 'αμερικανοκίνητο πραξικόπημα', αν και δεν απέχει από την αλήθεια (ας μην ξεχνάμε τις σχέσεις που είχε ο Παπαδόπουλος, μέσω **ΚΥΠ, με την CIA**), δεν περιγράφει ωστόσο πλήρως μια πολύ πιο σύνθετη κατάσταση. Το καθεστώς της χούντας, με τη στήριξη της αστικής τάξης, αποπειράθηκε έναν ευρύτερο 'εκσυγχρονισμό' με τα μέτρα της εποχής εκείνης. Δεν πρέπει να παραγνωρίζονται ούτε οι γεωστρατηγικές συνθήκες της εποχής στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, ούτε όμως και οι ταξικές συμμαχίες και συμπλεύσεις στο εσωτερικό του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού.

-Καθώς κυκλοφορούσαν από καιρό φήμες για επικείμενη κήρυξη δικτατορίας 'από το βασιλιά' ή από τη χούντα των στρατηγών, ο κόσμος είχε σιγά σιγά εθιστεί μιθριδατικά στην ιδέα του πραξικοπήματος, πολλοί μάλιστα στοκάριζαν μακαρόνια και τρόφιμα μακράς διάρκειας έχοντας ανάλογες εμπειρίες από το παρελθόν. Τα πράγματα όμως βέβαια, έχουν κάθε φορά την ιστορική τους πρωτοτυπία. 'Ετσι και σήμερα (2013), όπως εύστοχα έχει λεχθεί, «δεν ζούμε στην εποχή της χούντας, ζούμε τη χούντα της εποχής μας».

-Ενδιαφέρον εξάλλου παρουσιάζει και η φάση της μετάβασης από την στρατιωτική δικτατορία στην κοινοβουλευτική 'δημοκρατία'. Χαρακτηριστικό ήταν ότι τις επερχόμενες εξελίξεις πληροφορηθήκαμε τότε από τον υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ **Χένρι Κίσινγκερ,** ο οποίος με δήλωσή του προανήγγειλε 'αλλαγές στην κορυφή του καθεστώτος στην Ελλάδα'.

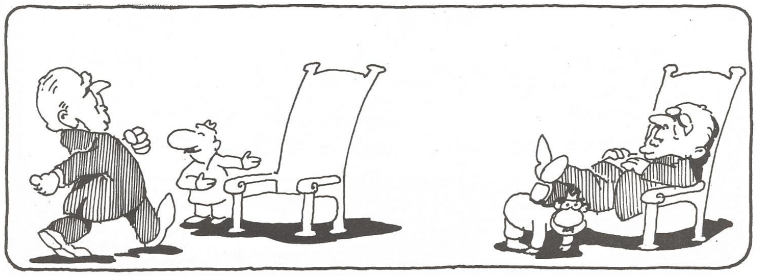

Σκίτσα του Γιάννη Ιωάννου από το βιβλίο του «Η ΑΛΛΗ ΕΠΤΑΕΤΙΑ»

Όπως είναι ευρύτερα γνωστό, στη δραματική σύσκεψη του Γκιζίκη με την ηγεσία του αστικού πολιτικού κόσμου, είχε προκριθεί η λύση της κυβέρνησης **Παναγιώτη Κανελλόπουλου.** Ο πολιτικός αυτός της δεξιάς («Στρατηγέ μου, ιδού ο στρατός σας» και «Η Μακρόνησος είναι ο Παρθενών της νεωτέρας Ελλάδος», το δεύτερο μεταγενέστερα έχει αρνηθεί ότι το είπε), είχε τηρήσει αμιγώς αντιχουντική στάση και είχε υποσχεθεί ότι θα 'κρεμάσει στο Σύνταγμα' τους πραξικοπηματίες. Μετά το διάλειμμα της σύσκεψης, και ενώ ο Κανελλόπουλος σχημάτιζε την κυβέρνησή του, ο Ευάγγελος Αβέρωφ έμεινε πίσω και με τα τηλέφωνα στον Καραμανλή προκρίθηκε τελικά η γνωστή σε όλους μας λύση.

Ο Καραμανλής είχε σιωπήσει όλα τα χρόνια, περιμένοντας να έρθει η σειρά του. Η 'γέφυρα' βέβαια της ομαλής μετάβασης από τη δικτατορία στη 'δημοκρατία', είχε πριν από λίγους μήνες ανατιναχτεί από την **εξέγερση του Πολυτεχνείου.** Ο 'εθνάρχης' Καραμανλής γύρισε σαν εγγυητής του ατλαντισμού και της αστικής εξουσίας στην Ελλάδα, παρά τα όσα αγιογραφικά, για λόγους εφήμερης πολιτικής σκοπιμότητας, ακούσαμε τελευταία περί 'ευαισθησίας', γενναίων επιλογών', 'υπερβάσεων' κλπ.

-Ας μην ξεχνάμε τέλος, τον προερχόμενο από την αριστερά ιδεολογικό και πολιτικό στυλοβάτη της χούντας **Σάββα Κωνσταντόπουλο** και την εφημερίδα του **«Ελεύθερος Κόσμος»** και για ένα μικρό διάστημα την απογευματινή εφημερίδα «Τα Σημερινά». (Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ απαγορευόταν μια εφημερίδα να κυκλοφορεί και την Κυριακή, γινόταν εξαίρεση για την εφημερίδα του Σάββα..) Ο 'θεωρητικός' λοιπόν απολογητής της

χούντας, με την αρθογραφία και τις **περίφημες 'διαλέξεις' του στο Ξενοδοχείο Χίλτον** είχε αποτελέσει τον προάγγελο της δικτατορίας καθώς –καθόλου τυχαία- αναρωτιόταν: **«μα καλά, δεν υπάρχει ένας λοχίας;»** για να βάλει τα πράγματα στη θέση τους και να αντιμετωπίσει τον 'κομμουνιστικόν κίνδυνον'.

Παρόμοιους κρωγμούς περί ενδεχόμενης 'εκτροπής' έχουμε ακούσει στα κουφά από ποικίλες πλευρές και στις μέρες μας.

-Ας μην ξεχνάμε και την 'πολιτιστική συνεισφορά' της χούντας με τους ύμνους που τραγούδησαν γνωστά καλλιτεχνικά ονόματα της εποχής –ανάμεσά τους δυστυχώς και φωνές που έχουν συνδεθεί στο λαϊκό υποσυνείδητο με την αντίσταση και την αριστερά.

Ας είναι. Περιοριζόμαστε να θυμίσουμε ένα ενσταντανέ που μας είχαν μεταφέρει συνομήλικοί μας από τις γιορτές της **Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων** στο Καλλιμάρμαρο. Αφού είχαν παρελάσει τα άρματα με τους μαραθωνομάχους, τους αρχαίους Έλληνες κλπ, μπαίνει στο Παναθηναϊκό Στάδιο ταλαιπωρημένος, παραπατώντας και με ξεσκισμένα ρούχα ο Ξέρξης. Ο μαθητικός κόσμος που μεταφερόταν υποχρεωτικά σε τέτοιες κακόγουστες φιέστες, ξέσπασε τότε σε αυθόρμητα χειροκροτήματα φωνάζοντας ρυθμικά **«Ξέρξης – Ξέρξης»…**

Καθώς και μία αποστροφή του λόγου που εκφώνησε ο Παπαδόπουλος μπροστά στους πρυτάνεις και καθηγητές πανεπιστημίου που είχε μαζέψει μετά από κινητοποιήσεις των φοιτητών:

«Πηγαίνετε μπροστά στον καθρέφτη, δείτε το κεφάλι σας, διότι αν δεν είναι άσπρο, είναι γκρίζο, και με αυτήν την συνέπειαν προς εαυτούς κύριοι, απαντήσατε: Είναι δυνατόν, να μην μπορείτε να ελέγξετε τους φοιτητάς σας; Εγώ, δεν το πιστεύω! Στρατηγόν, ο οποίος θα ετίθετο μετά στρατιωτών δειλών, δια να τους αποτρέψει από την προέλασιν ή την επίθεσιν, θα του έσπαζα ο ίδιος το κεφάλι με το πιστόλι κατά την διάρκειαν της εφόδου. Σπάστε το εσείς, κύριοι. Διότι εσείς είστε οι στρατηγοί. Δεν επιτρέπεται καθηγητής να μπαίνει μέσα σε είκοσι φοιτητάς και να τους λέγει: ''Δεν εντρέπεστε, να κάνετε μάθημα, όταν άλλοι έχουν αποχήν δηλώσει;''»

Θα τελειώσουμε την εισαγωγή μας αυτή με ένα δείγμα κατευθυνόμενης «λαϊκής» στιχουργικής. Πέρα από τη γνωστή ακροστιχίδα (**2** κολώνες πάλλευκες, Στρατός δικαιοσύνη, **1** σκοπός: **Α**δούλωτη να μείνει η Ελλάδα, ρόδισε η αυγή κλπ που δημιουργούσε την ακροστιχίδα 21 Απριλίου), μας έχει αποτυπωθεί το παρακάτω στιχούργημα που μεταφέρουμε από μνήμης:

Στις εικοσιμιά τ" Απρίλη
σηκωθήκανε έξι φίλοι
του στρατού μας οι φωστήρες
και του έθνους οι σωτήρες.
Να μας ζήσει ο στρατός,
Σπαντιδάκης, Παττακός,
Παπαδόπουλος ο Γιώργος,
Κόλλιας ο πρωθυπουργός
Μακαρέζος, Αγγελής
κι όλοι οι επιτελείς.

Σόλωνα Νεόκοσμου Γρηγοριάδη, «Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974», τ. 8 σελ. 119:

Το διάγγελμα προς τον λαό

Λίγο αργότερα μεταδιδόταν διάγγελμα του πρωθυπουργού προς τον ελληνικό λαό, που τα κυριότερα σημεία του είχαν ως εξής:

«Από μακρού παριστάμεθα μάρτυρες ενός εγκλήματος, τό όποιον διεπράττετο εις βάρος τού κοινωνικού συνόλου και τού «Εθνους... Δέν άπέμενεν πλέον άλλος τρόπος σωτηρίας από τήν έπέμβασιν τού στρατού μας.»

Ή έπέμβασις αύτη βεβαίως αποτελεί έκτροπήν εκ τού Συντάγματος, αλλ" ή εκτροπή αυτή ήτο επιβεβλημένη διά τήν σωτηρίαν της Πατρίδος.

»...Αί έκλογαί αί όποίαι προεκηρύχθησαν, δέν ήτο δυνατόν νά δώσουν τήν λύσιν εις τό δημιουργηθέν άδιέξοδον. Πρώτον, διότι υπό τάς παρούσας συνθήκας ήτο άδύνατος ή όμαλή διεξαγωγή των.

Και δεύτερον, διότι οιονδήποτε και αν ήτο τό αποτέλεσμα αυτών θά ώδηγούμεθα μοιραίως εις τήν αίματοχυσίαν και τό χάος.»Δι" αυτό επενέβη ό στρατός. Διά νά άνακόψη τήν πορείαν προς τήν καταστροφήν ένα βήμα προ της αβύσσου.»...

Ποιοι είμεθα; Δέν άνήκομεν εις ουδέν πολιτικόν κόμμα και ουδεμίαν πολιτικήν παράταξιν είμεθα διατεθειμένοι νά ευνοήσωμεν εις βάρος της άλλης. Δέν άνήκομεν ούτε εις τήν οίκονομικήν όλιγαρχίαν, τήν οποίαν όμοίως δέν είμεθα διατεθειμένοι νά αφήσωμεν νά προκαλή τήν πενίαν.»...

Έλαυνώμεθα άποκλειστικώς από πατριωτικά κίνητρα και έπιδιώκομεν νά καταργήσωμεν τήν φαυλοκρατίαν. Νά έξυγιάνωμεν τον δημόσιον βίον. Νά άπομακρύνωμεν από τον όργανισμόν της χώρας τήν σήψιν από τήν οποίαν εκινδύνευε. Νά αποτρέψωμεν τον διχασμόν και τήν αλληλοσφαγήν προς τήν οποίαν μας κατηύθυνον κακοί Έλληνες και νά δημιουργήσομεν υγιείς βάσεις διά τήν ταχείαν επάνοδον της χώρας εις τόν αληθώς όρθόδοξον κοινοβουλευτικόν βίον...

Κηρύσσομεν τήν συναδέλφωσιν. Άπό της στιγμής αυτής δέν υπάρχουν Δεξιοί, Κεντρώοι, Αριστεροί. Υπάρχουν μόνον Έλληνες, οι όποιοι πιστεύουν εις τήν Ελλάδα…»

Μετά τήν παγίωσιν ομαλού ρυθμού και τήν δημιουργίαν τών καταλλήλων προς τούτο συνθηκών τό ταχύτερον δυνατόν, θά έπανέλθη ή χώρα εις τον Κοινοβουλευτισμόν επί υγιούς βάσεως. Τότε ή αποστολή της κυβερνήσεως θά έχη λήξει…»

Η πρώτη λαϊκή αντίσταση

Η απήχηση των δύο εκείνων ανακοινώσεων υπήρξε συγκλονιστική. Για πρώτη φορά ο λαός αλλά και οι ένοπλες δυνάμεις πληροφορούνταν ποιοι ήταν οι νέοι κύριοι της Ελλάδας. Δεν διαφωτίζονταν αρκετά. Υπήρχε απορία γιατί η κυβέρνηση που σχηματίστηκε ύστερα από τόσων ωρών δυστοκία είχε τόσο μικρή σύνθεση. Και γιατί δεν εξέδιδε και ο βασιλιάς διάγγελμα. Πάντως, η γενική εντύπωση ήταν ότι επρόκειτο για μια κατάσταση βασιλική. Ο Ανώτατος Άρχοντας φαινόταν να την ευλογεί. Και αυτή η συναίσθηση κατέπαυε στο στράτευμα κάθε τάση προς αντίδραση, ενώ στον λαό γεννούσε ηττοπάθεια.

Δεν υπήρξε όμως απόλυτη η απουσία λαϊκής αντίστασης. Το μεσημέρι της 21ης Απριλίου επικράτησε αναταραχή στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Πολλοί φοιτητές με ορισμένους καθηγητές συγκεντρώθηκαν στο προαύλιο, όπου προσήλθε και ο δήμαρχος της πόλης Αλ. Σόφης. Μίλησε ένας φοιτητής και οι άλλοι ξέσπαζαν σε ομαδικά συνθήματα, κατά της δικτατορίας και του φασισμού και υπέρ της δημοκρατίας. Αλλά η χωροφυλακή εισέβαλε στον πανεπιστημιακό χώρο και συνέλαβε 14 από τους συγκεντρωμένους, μεταξύ των οποίων και τον δήμαρχο. Δικάστηκαν τη 10η Σεπτεμβρίου 1967 και καταδικάστηκαν σε φυλάκιση ή κάθειρξη 3 μηνών έως 7 ετών, με την κατηγορία ότι:

«Τήν 21η Απριλίου 1967 άπαντες οί κατηγορούμενοι συνεκρότησαν συνάθροισιν εαυτών τε και άλλων όμοϊδεατών αυτών… μετά την πραγματοποίησα της επαναστάσεως και της κυβερνητικής αλλαγής, εις τον εξω του Πανεπιστημίου χώρον. Εχοντες έκαστος πλήρη γνώσιν εκάστου ως τοιούτου, σχηματίσαντες πλήθος πολλών δεκάδων τούτων, διατρίψαντες δε έκεϊέπί ώραν, άλαλάζοντες και άλληλοπαρακινούμενοι εις διάπραξιν στασιαστικών και βιαιοπρακτικών εκδηλώσεων εναντίον τής άρχής και τών οργάνων της, ως και εναντίον άτόμων

άπαρεσκόντων αυτοίς κατά φρόνημα».

Στο Ηράκλειο

Την ίδια όμως ημέρα της 21ης Απριλίου, σοβαρότερα γεγονότα ξετυλίχθηκαν στο Ηράκλειο της Κρήτης. Ο μηχανισμός της ΕΔΗΝ λειτουργούσε ομαλά και κάλεσε τον λαό σε συλλαλητήριο διαμαρτυρία5 κατά του πραξικοπήματος στην πλατεία Ελευθερίας. Το πλήθος που συγκεντρώθηκε -κυρίως νέοι- ήταν σημαντικό. Η μαχητικότητά του ζωηρή και θορυβώδης. Η χωροφυλακή θέλησε να τους διαλύσει, αλλά δεν το κατόρθωσε.

Έκανε τότε την κάθοδο του ο στρατός που χρησιμοποίησε τα πυρά του. Ένας διαδηλωτής -ο Άγγελος Τσαγκαράκης- τραυματίστηκε στο πόδι από σφαίρα όπλου εξ επαφής. Τελικά το συλλαλητήριο διαλύθηκε, αφού συνελήφθησαν 30, από τους οποίους παραπέμφθηκαν οι 7 («απείθεια κατά της Αρχής») που στις 11 Σεπτεμβρίου 1967 καταδικάσθηκαν σε φυλάκιση 6 μηνών έως 3 ετών.

Αυτές ήταν οι πρώτες εκδηλώσεις ενεργού αντίστασης στη Δικτατορία. Δεν επρόκειτο όμως βέβαια να κλονίσουν τον ογκόλιθο που ήδη είχε κυλήσει και συνέθλιβε την ελληνική πολιτική ζωή. Η κυβέρνηση αναλάμβανε την ντε γιούρε εξουσία -μπρος από την ντε φάκτο εξουσία της Ομάδας Παπαδόπουλου- ενώ σιδερένια τάξη επικρατούσε σε όλη την Ελλάδα. Μέσα στην πρωτεύουσα, ελάχιστες δυνάμεις διατηρούσαν υπό πλήρη έλεγχο τα πάντα. Ολόκληρο το κέντρο της Αθήνας, από το ξενοδοχείο Χίλτον έως τον Σταθμό Λαρίσης, κατεχόταν από δύο μόνο τάγματα στρατού: το στρατοπεδευμένο στην Αγία Παρασκευή, που κατέλαβε την περιοχή από το Χίλτον έως την Πλατεία Συντάγματος, και το 572ο τάγμα του 28ου Συντάγματος, που ήταν στρατοπεδευμένο στο Χαϊδάρι, το οποίο κατέλαβε τη ζώνη πλατεία5 Συντάγματος-Σταθμού Λαρίσης. Τα άρματα ήταν σταθμευμένα σε καίρια σημεία, ενώ περίπολοι μαθητών τη5 Σχολής Ευελπίδων και άλλων τμημάτων (ΛΟΚ, αλεξιπτωτιστών) διέσχιζαν το κέντρο. Σε επιφυλακή ως στρατηγικές εφεδρείες παρέμεναν τμήματα των ίδιων μονάδων. Αλλά στο μεγαλύτερο μέρος της πρωτεύουσας υπήρχε πλήρες κενό στρατού, χωρίς όμως κανείς να σκέπτεται να αντιδράσει.

Έτσι, καθώς τερμάτιζε τις ώρες της η 21η Απριλίου, ένα πρωτοφανές γεγονός είχε συντελεσθεί κατά τρόπο αστραπιαίο και ανατρεπτικό. Είχε καταλυθεί το

κοινοβουλευτικό καθεστώς και λιγότεροι από 500 τολμηροί αξιωματικοί είχαν επιβάλει τη βούλησή τους σ" ένα στράτευμα που αριθμούσε πάνω από 10.000 στελέχη (όλων των όπλων) και σε ένα λαό 8.000.000 που διαπνεόταν από ρωμαλέο δημοκρατικό φρόνημα. Η εξήγηση του φαινομένου ήταν μία, όπως την είχε διατυπώσει επιγραμματικά ο Α. Παπανδρέου: «Μας έπιασαν στον ύπνο...»

Οι μαζικές συλλήψεις

Τα πρώτα μέτρα του νέου καθεστώτος απέβλεπαν στη διασφάλιση της εξουσίας του. Και οι μαζικές συλλήψεις αποτελούσαν το κυριότερο μέσον. Οι προσωπικότητες πρώτης γραμμής που αρπάχθηκαν μέσα στη νύχτα της 21ης Απριλίου ανήλθαν σε 39. Μόνον ο Αντ. Μπριλλάκης, ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Π. Βαρδινογιάννης κατόρθωσαν να διαφύγουν. Συλλαμβάνονταν όμως και πολλοί δευτερεύοντες παράγοντες, καθώς και πρόσωπα επισημασμένα ως κομμουνιστές. Συνολικά τη νύχτα εκείνη χίλια περίπου άτομα βρέθηκαν κρατούμενοι στην Αθήνα.

Αλλά από την επομένη οι συλλήψεις έγιναν με πολύ ταχύτερο ρυθμό. Η προσχώρηση της αστυνομίας και της χωροφυλακής στο κίνημα το εξόπλισε με τον ισχυρό καταδιωκτικό μηχανισμό τους και με τους καταλόγους των υπόπτων που κρατούσαν οι αρχές ασφαλείας. Έτσι ήταν δυνατή τώρα η αρπαγή των ανεπιθύμητων οι πολύ μεγαλύτερη έκταση, που ξεπέρασε κατά πολύ το πλαίσιο των προβλεπομένων συλλήψεων από το «Σχέδιο Προμηθεύς». Παρόμοια μαζική δίωξη είχε γίνει μόνον πριν από 20 χρόνια: το καλοκαίρι τού 1947, από τον τότε υπουργό Δημοσίας Τάξεως Ναπολέοντα Ζέρβα. Δεν είχε φθάσει όμως εκείνη τις ποσοτικές διαστάσεις της 21ης Απριλίου 1967.

Το σάρωμα απλωνόταν από ώρα σε ώρα σαν κύματα. Στην αρχή κανείς δεν υποπτευόταν τέτοια έκταση. Έτσι όμως το κίνημα κατάφερε συντριπτικό πλήγμα εναντίον κάθε αντίδρασης από τις μη στρατιωτικές δυνάμεις. Σαρώνοντας κατά μάζες δικαίους και αδίκους, επικίνδυνους και ακίνδυνους, παρέλυε κάθε πολιτικό μηχανισμό -κομμάτων, οργανώσεων κλπ – που θα ήταν σε θέση να προβάλει αντίσταση. Και η εξουσία καταλαμβανόταν αμαχητί.

Οι στρατιωτικές προσωπικότητες που συνελήφθησαν απολύθηκαν σύντομα. Οι πολιτικές, όμως, που είχαν συγκεντρωθεί στο ΚΕΤ, μεταφέρθηκαν στο εξοχικό ξενοδοχείο Πικέρμι, εκτός του Γ. Παπανδρέου που λόγω της υγείας του εισήχθη στο νοσηλευτικό ίδρυμα του Μετοχικού Ταμείου Στρατού.

Φόνος στον Ιππόδρομο

Η μάζα όμως των άλλων συλληφθέντων παρέμεινε επί μέρες στοιβαγμένη στα γήπεδα της ΑΕΚ και του Ιπποδρόμου, υπό συνθήκες τραγικές, όπου υπέστη βιαιότητες χωρίς λόγο. Ο ηγέτης της ΕΔΑ Ηλίας Ηλιού, μολονότι μεγάλης ηλικίας και ασθενής, βασανίστηκε άγρια από τους φρουρούς του, στον Ιππόδρομο, τη νύχτα της 22ας Απριλίου. Και, την 25η Απριλίου, σκοτωνόταν ο γεωπόνος Παναγιώτης Ελής από έναν αξιωματικό της φρουράς. Ο λόγος; Είχαν διατάξει οι δεσμοφύλακες τους κρατούμενους να κάνουν «τροχάδην». Επειδή ο Ελής δεν προλάβαινε, δέχθηκε δύο σφαίρες περιστρόφου. Πώς και ποιος ήταν ο δράστης αποκαλύπτεται από την αναφορά που υπέβαλε ο διοικητής του στρατοπέδου:

«Αριθμός 6344. Πρός ΣΥΤ. Ό Επίλαρχος Νικόλαος Παπαδομανωλάκης Β.Σ.Τ. 902 τη 25/4/1967»

Θέμα: Θανάσιμος τραυματισμός κρατουμένου.

»1. Έν συνεχεία τηλεφωνικής μου άναφοράς, αναφέρεται δτι τήν 25/4/67 έξετέλουν τά καθήκοντα επικεφαλής φρουράς κρατουμένων εις Ίππόδρομον Νέου Φαλήρου.

»2. Τήν 17.40 ώραν της ανωτέρω ημερομηνίας ηκούσθησαν πυροβολισμοί τίνες εκ του έξωθι του στρατοπέδου χώρου και καθ” ην στιγμήν ό κρατούμενος ιδιώτης ΕΛΗΣ η ΓΙΑΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ (κάτοικος Αθηνών, Παρρασίου 18, Η” Αστυνομικόν Τμήμα) έπέστρεφεν εις τον θάλαμον κρατουμένων μετά 5 ή 4 συγκροτουμένων μεθ” ών είχεν εξέλθει διά σωματικήν του ανάγκην.

»3. Ό μόνιμος άνθνπίλαρχος ΚΟΤΣΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ευρισκόμενος κατά τήν

στιγμήν έκείνην εις μικράν άπόστασιν από του θαλάμου των κρατουμένων διέταξεν τήν ταχυτέραν εισοδον εντός του θαλάμου, ενώ ταυτοχρόνως έπυροβόλησε σχεδόν εξ επαφής τον κρατούμενον "Ελήν ή Γιαλήν Παν., διότι έσχημάτισε τήν γνώμην ότι ούτος παρεξέκλινε της ακριβούς κατευθύνσεώς του ινα είσέλθη ε'ις θάλαμον (ώς είχε διατάξει) μέ αποτέλεσμα να τον τραυματίση θανασίμως.

»4. Εις τον τραυματισθέντα κρατούμενον παρεσχέθησαν αί πρώται βοήθειαι υπό συγκρατουμένων Ιατρών (τεχνηταί άναπνοαί-μαλάξεις καρδίας), πλην ούτος μετά 3΄ άπεβίωσεν.

»5. Ό νεκρός παρεδόθη είς τον ίατρόν τον 401 Γ.Σ.Ν.Ε. (Στρατιωτικού Νοσοκομείου) Κειμηνάκην Δημήτριον, όστις προσήλθε τη αιτήσει μου εις Ίππόδρομον Φαλήρου άμα τώ τραυματισμώ του κρατουμένου δια την ένέργειαν των δεόντων.

»6. Παράκλησις διατάξητε ό,τι δει επί των άνωτέρω.»

Ύπογραφή »Ν. Παπαδομανωλάκης».

Ήδη τρία τουλάχιστον άτομα είχαν σκοτωθεί την 21η Απριλίου: δύο νεαρές και ένα αγόρι 14 ετών. Πυροβολήθηκαν από κινηματίες στρατιωτικούς τις πρώτες ώρες της επέμβασής τους. Και αυτό ήταν το πρώτο αίμα που χύθηκε κατά τη Δικτατορία από περιπτώσεις που μία προς μία υπήρξαν χωρίς λόγο και μπορούσαν να αποτραπούν.

Πόσοι όμως ήσαν οι συλληφθέντες; Ο Γ. Παπαδόπουλος την 28η Απριλίου δήλωσε όχι ανήλθαν σε 6.509, από τους οποίους απολύθηκαν οι 1.328 σε λίγες ημέρες. Πηγές των κομμάτων και ξένοι ανταποκριτές τούς ανέβαζαν σε 10.000-12.000 σε όλη την Ελλάδα. Όλο αυτό το πλήθος από τις 26 Απριλίου άρχισε να μεταφέρεται με αρματαγωγά στη νησίδα Γυάρο, κοντά στη Σύρο, όπου υπήρχαν εγκληματικές φυλακές. Φυσικά τα κτίρια των φυλακών δεν επαρκούσαν και η μικρή νήσος καλύφθηκε από κατασκήνωση των κρατουμένων. Αργότερα θα μεταφέρονταν οι περισσότεροι σε στρατόπεδα στη νήσο Λέρο.

Τα μέτρα της Δικτατορίας

Ωστόσο, το καθεστώς προσπαθούσε να επαναφέρει μιαν ομαλότητα στη ζωή, που

θα κλεινόταν όμως σε ένα σιδερένιο περικάλυμμα ρυθμιζόμενης βίας. Οι περιορισμοί στις οικονομικές συναλλαγές, που είχαν επιβληθεί από το πρωί της 21ης Απριλίου, άρθηκαν τη μεθεπομένη. Είχε κλείσει το Χρηματιστήριο και οι τράπεζες για να μη διενεργούνται αγοραπωλησίες συναλλάγματος και χρυσών λιρών ή αναλήψεις καταθέσεων. Τα μέτρα αυτά είχε επιβάλει ο συνταγματάρχης Ν. Μακαρέζος, που επωμίσθηκε την ευθύνη της οικονομικής πολιτικής της Δικτατορίας. Και τώρα τα κατήργησε αμέσως. Ταυτόχρονα η κυκλοφορία, που είχε τελείως απαγορευθεί την ημέρα του κινήματος, επιτράπηκε σταδιακά έως την ολοκλήρωσή της μέχρι την 26η Απριλίου, με απόφαση του ταξίαρχου Παττακού που είχε την ευθύνη της εσωτερικής τάξης.

Αλλά η χαλάρωση αυτή, που ήταν άλλωστε αναπότρεπτη, συνοδευόταν με αντίρροπα μέτρα, τα οποία αποκάλυπταν τη σκληρότητα της δικτατορίας. Την 25η Απριλίου αναγγέλθηκε ότι συστήθηκαν 10 έκτακτα στρατοδικεία, στις πόλεις Αθήνα, Τρίπολη, Λαμία, Λάρισα, Ιωάννινα, Θεσσαλονίκη, Κοζάνη, Αλεξανδρούπολη, Χανιά, Δράμα. Το σχετικό διάταγμα είχε δημοσιευθεί από την 21η Απριλίου, στο φύλλο 281 της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Η μνήμη των έκτακτων στρατοδικείων του Εμφύλιου Πολέμου ήταν τρομερή πάντα. Και η επανεμφάνισή τους, μετά από 18 έτη, γέννησε αμέσως φοβία στον λαό, που δεν απαλύνθηκε με τη λεπτομέρεια ότι ο πρόεδρος και ο επίτροπος των στρατοδικείων θα προέρχονταν από το σώμα της τακτικής δικαιοσύνης, λαμβάνοντας κατ” απονομή στρατιωτικό βαθμό.

Και ο στρατιωτικός νόμος διατηρούνταν, ενώ ο αρχηγός του ΓΕΣ στρατηγός Αγγελής, με προκήρυξή του την 25η Απριλίου, απαγόρευε:

«Τάς έν υσυγκεντρώσεις πλέον των πέντε ατόμων.

»Τάς έν κλειστώ χώρω συγκεντρώσεις πλήν των δημοσίων θεαμάτων.

»Τήν άσκησιν αντεθνικής προπαγάνδας, δημοσίευσιν η διασποράν πληροφοριών ανακριβών κλπ.

»Τήν όπλοφορίαν και κατοχήν όπλων υπό Ιδιωτών.

»Τήν προσωρινήν περίθαλψιν κατ" οίκον προσώπων μή ένοικούντων, εάν τούτο δέν δηλωθή έντός δύο ώρών.

»Τήν θήραν.

»Τους ποδοσφαιρικούς αγώνας».

Αργότερα επιτράπηκαν οι ποδοσφαιρικοί αγώνες, οι αγώνες στίβου, και λειτούργησε και ο Ιππόδρομος. Επιτράπηκαν επίσης οι συγκεντρώσεις σε σπίτια μέχρι πέντε ατόμων. Αλλά διατηρήθηκαν οι άλλες απαγορεύσεις και οι παραβάτες τους στέλλονταν στο έκτακτο στρατοδικείο, στο οποίο συνηθέστατη ήταν επίσης η παραπομπή για «απείθειαν προς στρατιωπκήν ή αστυνομικήν εντολήν».

Συγχρόνως η λογοκρισία στον Τύπο οργανώθηκε. Ορισμένες αδέξιες ενέργειες των λογοκριτών τις πρώτες ήμερες επανορθώθηκαν. Και η απαγόρευση της διαφήμισης των ρωσικών καβουριών, που έμεινε παροιμιώδης, αντικαταστάθηκε με δήλωση του υπουργού Εμπορίου ότι είναι ελεύθερη η διαφήμιση κάθε προϊόντος, ή δυτικής ή ανατολικής προέλευσης. Αλλά δεν έπαυε ο προληπτικός έλεγχος της λογοκρισίας να είναι αυστηρότατος, με αποτέλεσμα οι εφημερίδες να παρουσιάζονται πανομοιότυπες, ανούσιες και απατηλές.

Πρώτη εμφάνιση του Γ. Παπαδόπουλου

Στο μεταξύ, η πραγματική υπόσταση των επαναστατών παρέμενε συγκεχυμένη για το κοινό. Οι δημοσιογράφοι, Έλληνες και ξένοι, ελάχιστη επαφή είχαν με τους ηγέτες του νέου καθεστώτος και ιδίως με τον αρχηγό του, που γρήγορα ξεκαθαρίστηκε ότι είναι ο Γεώργιος Παπαδόπουλος. Και υπήρχε αδημονία του δημοσιογραφικού κόσμου να τον γνωρίσει, που ικανοποιήθηκε μία εβδομάδα μετά το κίνημα, την 27η Απριλίου.

«Άντε μωρ" Γιώργη, Παπαδόπουλε, καμάρι της Ελλάδας, μωρέ...»: "Αυθόρμητο" τραγούδι της εποχής

Την ημέρα εκείνη, ο Γ. Παπαδόπουλος, στα γραφεία της Ένωσης Συντακτών εμφανίστηκε μπροστά σε 200 αντιπροσώπους των μέσων ενημέρωσης όλου του κόσμου. Ο άνθρωπος που έδωσε τη συνέντευξη και έκανε μερικούς ηχηρούς διαξιφισμούς με τους δημοσιογράφους ήταν βαρύς αλλά εύστροφος και σε απίστευτο βαθμό ψύχραιμος. Αυτή ήταν η γενική εντύπωση. Αλλά οι δηλώσεις του και οι απαντήσεις του προκάλεσαν πολλές αντιδράσεις και δεν ικανοποίησαν. Παρέμειναν όμως οι περισσότερες παροιμιώδεις και ως πρώτη παρουσίαση των σκοπών της δικτατορίας έχουν μιαν ιστορική σημασία.

Ο Γ. Παπαδόπουλος απέδιδε την επέμβαση του στρατού στον φόβο της αναρχίας, καθώς και στην ανάγκη εξυγίανσης της χώρας. Και πρόφερε την περίφημη φράση που έμελλε επί επτά χρόνια να αποτελεί στόχο ελληνικών και διεθνών σχολίων:

«...Μην ξεχνάτε κύριοι ότι ευρισκόμεθα ενώπιον ενός άσθενούς, τον όποιον έχομεν επί της χειρουργικής κλίνης και τον όποιον εάν ό χειρουργός δεν πρόσδεση κατά την διάρκειαν της έγχειρήσεως επί της χειρουργικής κλίνης, υπάρχει περίπτωσις αντί διά της έγχειρήσεως νά του χαρίση τήν άποκατάστασιν τής υγείας του, νά τον όδηγήση εις τον θάνατον... Οί περιορισμοί τους όποιους θά έπιβάλλωμεν είναι τό δέσιμον του άσθενούς επί τής κλίνης διά νά ύποστή ακινδύνως τήν έγχείρησιν.»

ΕΡΩΤΗΣΙΣ: «Ηθελα νά γνωρίζω, πόσον θά διαρκέση η άνάρρωσις τοϋ άσθενούς;»

Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Ό χρόνος άναρρώσεως του άσθενούς μετά τήν έγχείρησιν, έξαρτάται άπό τήν βαρύτητα τής ασθενείας, τήν όποίαν αυτήν τήν στιγμήν δέν μπορω νά προσδιορίσω.»

ΕΡΩΤΗΣΙΣ: Είναι άλήθεια, κύριε υπουργέ, ότι ή στρατιωτική κυβέρνησις μόλις τελειώσει τήν άποστολήν της πρόκειται νά καλέση έναν πολιτικόν άρχηγόν ως διαιτητήν και αυτός είναι ό Καραμανλής;»

Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Δέν είναι άλήθεια τίποτα.»

ΕΡΩΤΗΣΙΣ: Τί περιείχαν τά κατασχεθέντα άρχεία τής ΕΔΑ;»

Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Δέν γνωρίζω ακόμη. Πάντως πρόκειται περί ύλικού τό όποιον διά νά μεταφερθή άπό τους χώρους εις τους όποιους ευρέθη, έχρειάσθη 70 όχήματα των 3 τόννων». Η πρώτη εκείνη επαφή της δικτατορίας διά του αρχηγού της με την παγκόσμια κοινή γνώμη προκάλεσε ποικίλα σχόλια. Αλλά το καθεστώς δεν έδειχνε διάθεση να χαλαρώσει τη σκληρότητα.

*21-4-2015